

Espoo Niipperinniityn asemakaava-alueen arkeologinen inventointi 2024

Timo Jussila

Tilaaja: Espoon kaupunki

Sisältö

Perustiedot	2
Kartat	3
Inventointi.....	5
Lähteet	7
Kuvia	7
Kohteet	9
1 Espoo Nipertberget 1	9
2 Espoo Nipertberget 2	10
3 Espoo Gammelgård Björkbacka	10

Kansikuva: Peltoalue Niipperintien länsipuolella, vasemmalla puiden takana Björkbackan talo, pohjoiseen.

Perustiedot

Alue: Espoon Niipperinniityn asemakaava-alue, joka sijaitsee Kalajärven ja Juvanmalmin välillä, Niipperintien molemmiin puolin.

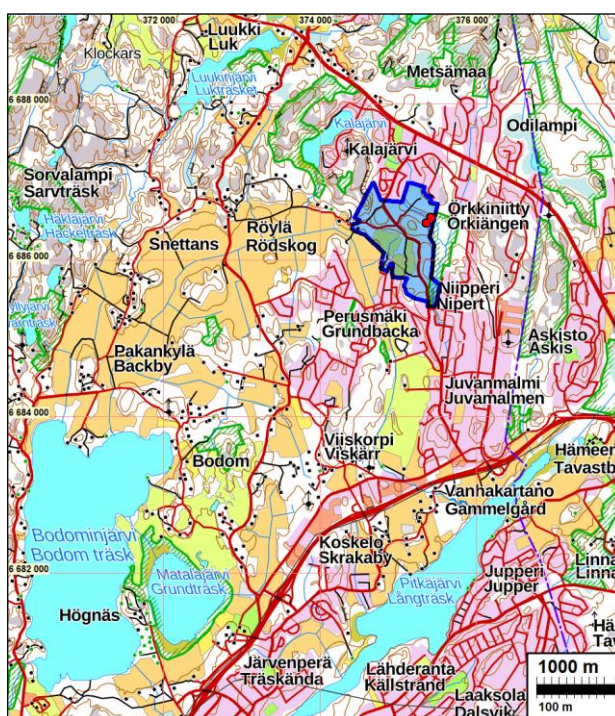
Tarkoitus: Selvittää alueen muinaisjäännökset ja muut suojeltavaksi arvioitavat arkeologiset jäännökset.

Maastotyö: 8.9. ja pääosin 6.11.2024.

Tilaaja: Espoon kaupunki.

Tekijät: Timo Jussila.

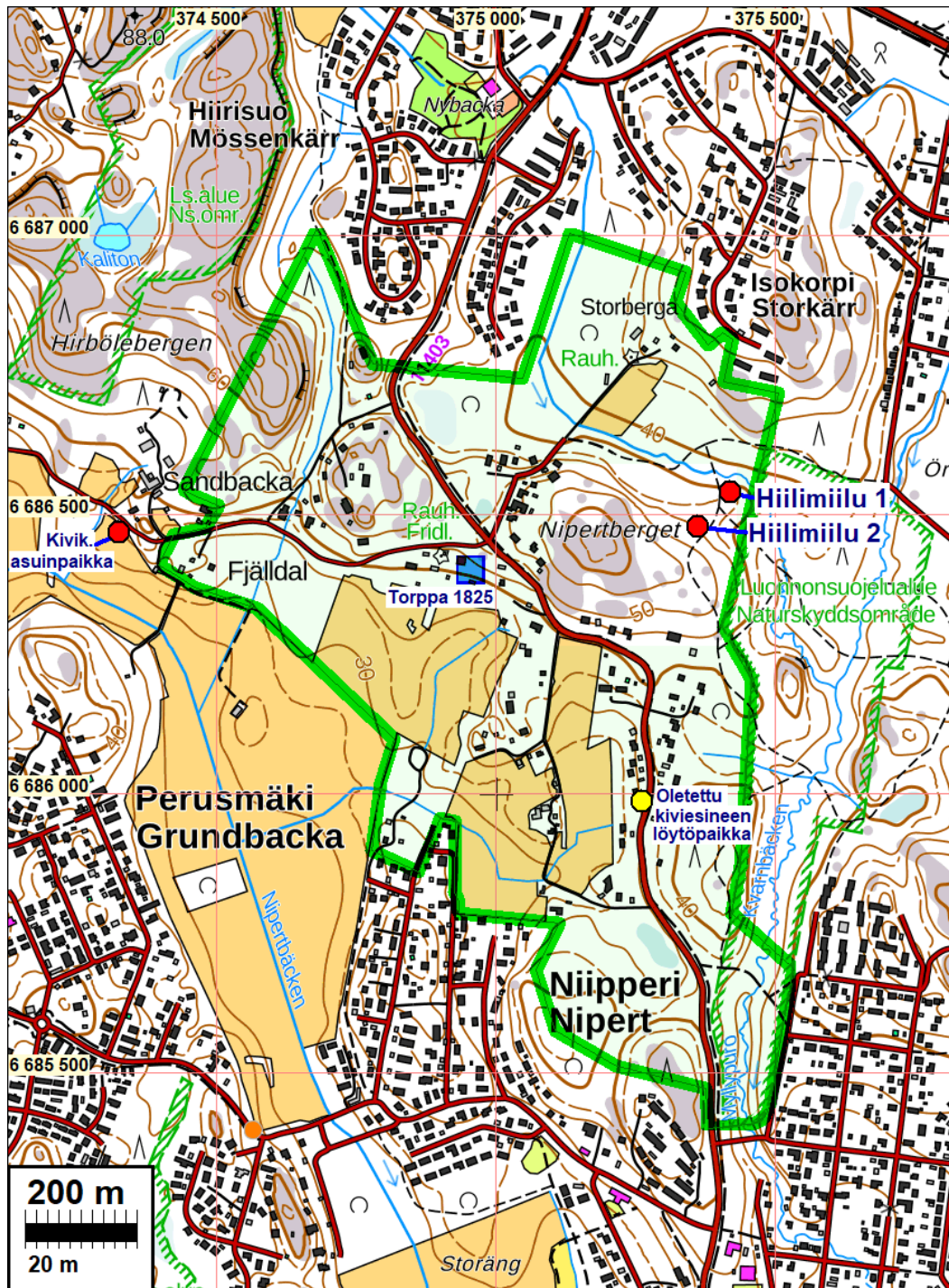
Tulokset Alueelta tunnettiin ennestään vasarakirveen (oletettu) löytöpaikka. Alueen länsirajan liepeillä, sen ulkopuolella on kivikautinen asuinpaikka. Alueella ei ole ollut historiallisella ajalla vakituista asutusta ennen 1800-luvun alkupuolta. Vasarakirveen löytöpaikka saattaa sijaita alueen eteläpuolella. Muita arkeologisia kohteita ei alueelta löytynyt. Alueelta löytyi kaksi hiilimiilun pohjaa, joiden tarkka ajoitus ei ole tiedossa, oletettavasti ne ovat peräisin 1800-luvulta tai 1900-luvun alkupuoliskolta. Miilut ovat muinaisjäännöksiä.

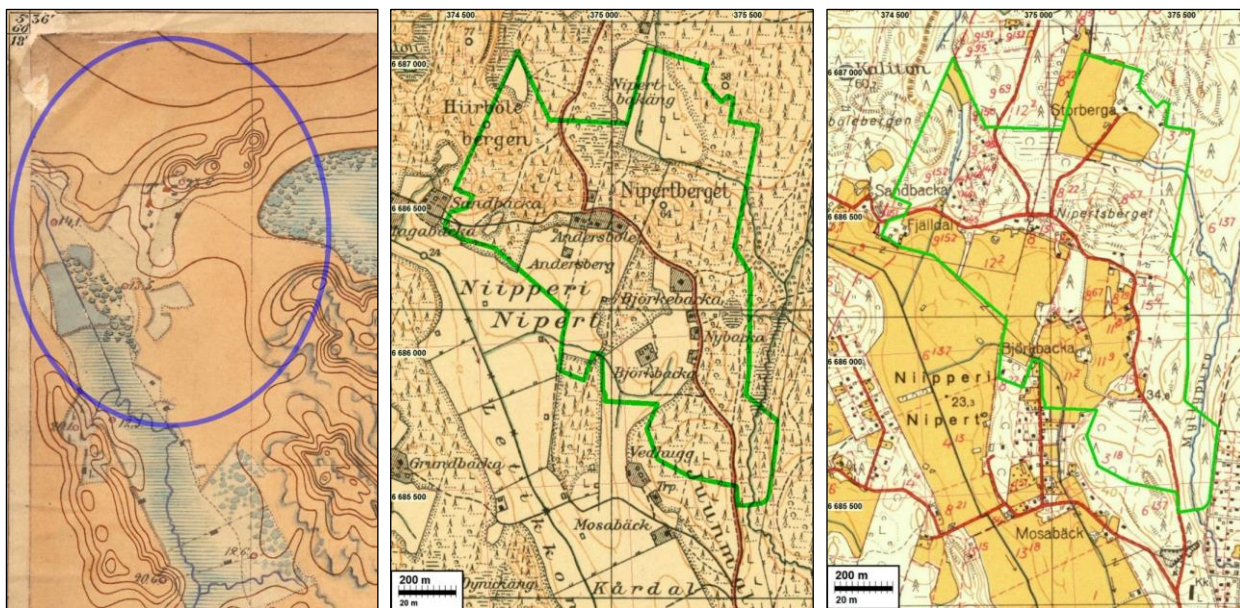
Tutkimusalue sinisellä.

Selityksiä: Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN koordinaatistossa. Kartat ovat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta 11/2024. Muinaisjäännösrekisteri on tarkastettu 11/2024. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon, eikä niillä ole mitään kokoelmatunusta. Valokuvat ovat digitaalisia ja tallessa Mikrolitti Oy:n palvelimella ja sen varmuuskopiolla (kaikki fyysisesti Suomessa).

Kartat

Tutkimusalue rajattu vihreällä.

Ote v. 1870 ns. Senaatinkartasta ja 1937 laaditusta topografisesta kartasta sekä v. 1958 peruskartasta. Niipperinmäen lounaispuolella on 1800-luvulla yksi torppa, joka on 1937 kartalla Andersbölle nimisenä kolme talon ryhmänä.

Inventointi

Espoon kaupunki on laatimassa Niipperinniityn asemakaavaa Pohjois-Espooseen, Antinmäen, Niipperinmäen, Niipperinniityn ja Suopuron alueille, Perusmäen, Kalajärven ja Niipperin kaupunginosissa. Kaava-alueen laajuus on n. 1 km². Espoon kaupunki tilasi kaavan alueen arkeologisen inventoinnin Mikroliitti Oy:ltä. Tilaajan yhteyshenkilönä toimi kaavan valmistelija arkkitehti Hugo Leppäsyryjä Espoon kaupunkisuunnittelukeskuksen asemakaavayksiköstä. Työtä ohjasivat hänen lisäksi Espoon kaupunkisuunnittelukeskuksen asemakaavayksikön maisema-arkkitehti Essi Ehrnrooth ja Espoon kaupunginmuseon intendentti Tryggve Gestrin. Inventoinnin teki Timo Jussila. Maastotyö tehtiin pääosin 6.11.2024, jolloin pellot, ne kuin alueella oli aikomus kyntää, olivat kynnettyinä. Näkyvyys lehtipuuvaltaisissa, paikoin tiheissä ja pusikkaisissa metsissä oli tuolloin hyvä.

Alueella on aiemmin inventoitu muinaisjäännöksiä koko Espoon käsittävissä yleisinventoinneissa vuonna 1962 (Hurre) ja vuonna 1989 (Jussila). Sen jälkeen alueella ei tiettävästi ole arkeologi maastossa inventoinut.

Alue sijoittuu 30 – 60 m korkeusvälille, pääosin alle 50 m tasolle. Alueen pohjoisosassa Niipperinmäki kohoaa pienellä alalla 60 m tasolle. Tuolla tasolla vesi oli muinaisen Itämeren Ancylus-järvivaiheen transgression huipun aikana n. 8400 eaa. 30 m tasolle vesi laski noin 4000 eaa, mennessä. Vesi oli pitkään n 40-38 m tasolla Litorinameren transgressiovaiheen aikana noin. 6300 - 5200 eaa aikavälillä. Korkeustasojen puolesta alueella voi sijaita rantasidonnoisia kivikautisia asuinpaikkoja varhaismesoliittiselta kiviltaudelta tyypillisen kampakeramiikan alkuun.

Alueen eteläosan länsipuolella kulkee Nipertbäcken-puro, joka laskee Pitkäjärveen. Purolaakson varret ovat peltoa. Alueen pellot ovat maaperältään savea. Alueen eteläosan länsipuolella ja osin alueellakin, virtaa hietaiseen maaperään kovertuneessa laaksossa Myllypuro. Alueen pohjoisosassa, Myllypuron varrella on maaperä hienoa hiekkaa. Muutoin alue on kivikkoista moreenia ja paikoin avokalliota.

Alueen länsipuolelta, n. 80 m alueen länsirajasta, tunnetaan kivikautinen asuinpaikka Fjälldal, joka sijaitsee Sandbackan talon eteläpuolella, peltorinteen laella n. 38-40 m korkeustasolla. Sen kohdalla maaperä on hiekkaista alueen savimaaperästä poiketen. Pellosta on löytynyt v. 1989

kvartsi-iskoksia. Niipperintieltä on löytynyt 1900-luvun alkupuolella vasarakiirves tietä soratta-essa. Tielle tuotu hiekka on otettu Gammelgårdin kylän hiekkakuopasta. Hiekkakuopan sijainti on epävarma. On oletettu, että se sijaitsi tämän tutkimuksen alueella noin Niipperintie 54-58 tienoilla.

Historiallisella ajalla alue on ollut Gammelgårdin kylän takamaata. Kylän vanhat rintamaat ja talot sijaitsivat alueelta noin 2,5 km etelään. Vanhojen karttojen perusteella (ks. lähdeluettelo) alue on ollut asumaton 1800-luvun alkupuolelle saakka. Alueella on ollut Nipertbäckenin varsilla niittyjä. V, 1825 kartalle on "NipereBergin" lounaispuolelle merkitty "Sjöströms" niminen talo tai oletettavasti torppa, millä merkinnällä se on vuoden 1870 senaatinkartalla. Asutus on tihentynyt 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa ja vasta 1900-luvun lopulla alkanut muotoutumaan nykyisen kaltaiseksi omakotitaloalueeksi. Vanhoihin karttoihin ei ole merkitty alueelle sijoittuvaksi myllyjä. Alueelle ei sijoitu vanhojen kylärajojen taitepiteitä, joissa voisi olla vanha rajamerkki.

Inventoinnin valmisteluvaiheessa tutkittiin aluetta kuvaavia vanhoja karttoja. Niistä tarkasteltiin, olisiko niihin merkitty alueelle mahdollisesti "muinaisjäännöksiä tuottavaa" toimintaa. Lisäksi tarkasteltiin 1900-luvun lopun ilmakuvia ja peruskarttoja. Maanmittauslaitoksen 5 p/m² laserkeilausaineistosta laadittiin rinnevarjosteita ja niistä etsittiin arkeologisesti mahdollisesti mielenkiintoisia maastoja ja maarakenteita, mm. vanhoja hiekkakuoppia. Havaitut kuopat ja kuopanteet osoittautuivat nykyaikaisiksi kaivannoiksi tai luontaisiksi pinnanmuodoiksi. Rinnevarjosteista erottui kaksi hiilimiilua.

Maastotyössä alue katsottiin – mm. hyvän näkyvyyden ansiosta – lähes kattavasti. Niiperinmäen laki ja rinteet käveltiin läpi, samoin alueen eteläosan rakentamattomat, metsäiset länsireunamat. Alueen eteläpäässä, Niipperintien länsipuolella olevaa mäkeä katsoin vain pistokokeen omaisesti – metsä siellä oli nuorta, hyvin tiheää ja kuusivaltaista ja näkyvyys huono. Alueen länsilaidan Hirbølebergetin aluetta katsoin vain eteläosaltaan – hyvin kivikkoista maastoa ja avokalliota. Peltoalueet olivat kynnettyinä ainoastaan alueen länsiosassa, mutta kivikauden kannalta topografisesti parhailta osiltaan. Kynnetyt pellot olivat kosteita ja hyvin havainnoitavissa, joskin paikoin niin pehmeitä, että niissä kohdin ei voinut kävellä. Pellot olivat siis kauttaaltaan savi- maata. En havainnut pelloissa missään merkkejä esihistoriasta. Alueen itäiset pellot olivat nurmella tai kesannolla ja hyvin huonosti pintapuoleisesti havainnoitavissa – paikoin korsien välistä saattoi pellon pintaa välttävästi tarkastella. Tein peltorinteiden laille satunnaisia koekuoppia todetakseni maaperän, joka oli kaikkialla savea.

Kivikauden etsimisen ja löytämisen näkökulmasta mielenkiintoisimmat maastot olivat kynnettyinä ollut pelto Nipertbäckenin laakson rinteillä sekä maaperältään hienohiekkainen-hietainen Myllypuron laakson etelärinteiden alaosat Niiperinmäen pohjois-koillispuolella, missä sijaitsivat myös alueella havaitut hiilimiilut. Tein alueella satunnaisia koekuoppia ja tarkastelin tuulenkaatoja sekä avoimia maastonkohtia. Näillä alueilla en kuitenkaan havainnut mitään esihistoriaan viittaavaa.

Inventoinnin tulos on, että alueella on kaksi muinaisjäännöstä, hiilimiilut. Vasarakiirveen löytöpaikka saattaa sijaita alueen eteläpuolella.

22.11.2024

Timo Jussila

Lähteet

Alanen, Timo ja Kepsu, Saulo, 1989: Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. SKS.
 Brotherus, S 1700: Skogs Charta uppå Gammelgård och Tavastby. Kansallisarkisto.
 Grenman, C M, 1826: Charta öfver Gammelgård Bys Ägor belägne I Esbo Socken, Raseborgs Östra Härad, Nylands och Tavastehus Län. Kansallisarkisto.
 Hagström, C, 1773-1774: Charta öfver Gammelgård's Ägor uti Nylands Län, Raseborgs Östra Härad och Esbo Socken. Kansallisarkisto.
 Huurre, Matti 1962: Espoon Inventointi. Museovirasto.
 Jussila, T, 1989: Espoon muinaisjäännösten osainventointi 1989. Espoon kaupunginmuseo.
 Senaatinkartta VII 29, 1870. Maanmittauslaitos.
 Topografinen kartta 1:20000 ja Peruskartta 2043 01, 1937, 1945, 1958, 1961, 1964, 1967, 1978. Maanmittauslaitos.

Maanmittauslaitoksen paikkatietoikkuna – Historialliset ilmakuvat. Tältä alueelta vuosilta 1946, 1950, 1961, 1964, 1965, 1968, sekä 1996 alkaen useilta vuosilta vuoteen 2023.
 Maanmittauslaitoksen laserkeilausaineisto (laz): L4132H1_2.laz, L4132H1_3.laz, L4132H1_5.laz, L4132H1_6.laz. Keilattu touko-kesäkuussa 2020.

Kuvia

Myllypuron laaksoa alueen eteläosassa – luonnonsuojelualue - pohjoisen ja etelään

Niiperinmäen lakea, jossa on kolmiomittaustornin perustan - kallioon poratut pultit - jäännökset. Vuosien 1937 ja 1945 topografisille kartoille on kohdalle merkitty piste ja nro 64.

Nipperinmäen pohjoisrinnettä itään. Oikealla korkeampaa maastoa alueen eteläosassa, Niipperintien ja Myllypuron välillä. Lounaaseen.

Itäisiä kyntämättömiä peltoja, Björkbackan talon luoteispuolelta etelään ja Andersbölen eteläpuolisen pellon itälaitaa pohjoiseen.

Peltoaluetta Nipertbäckenin laakson koillisrinteilla, Andersbölen (nimi 1937-45 kartoilla) länteen Fjälldalin suuntaan ja etelään.

Peltotrinteen alaosasta Andersbölen suuntaan ja aukean länsiosasta itään.

Kohteet

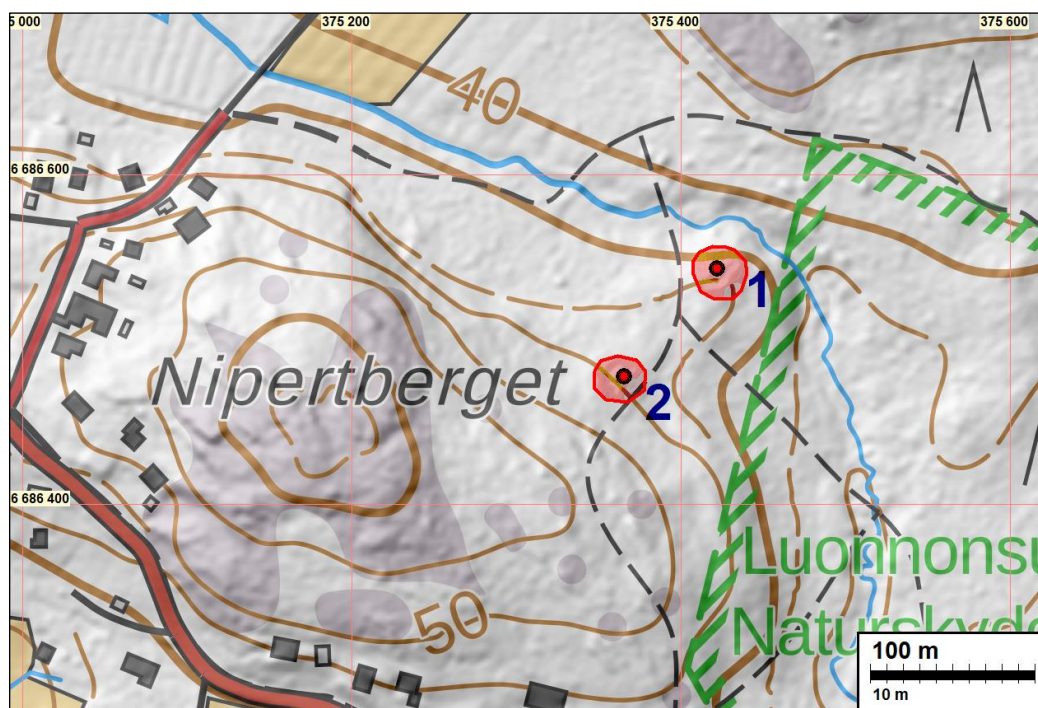
1 Espoo Nipertberget 1

MJ-tunnus: uusi
 Status: muinaisjäännös
 Tyyppi: hiilimiilu
 Ajoitus: historiallinen

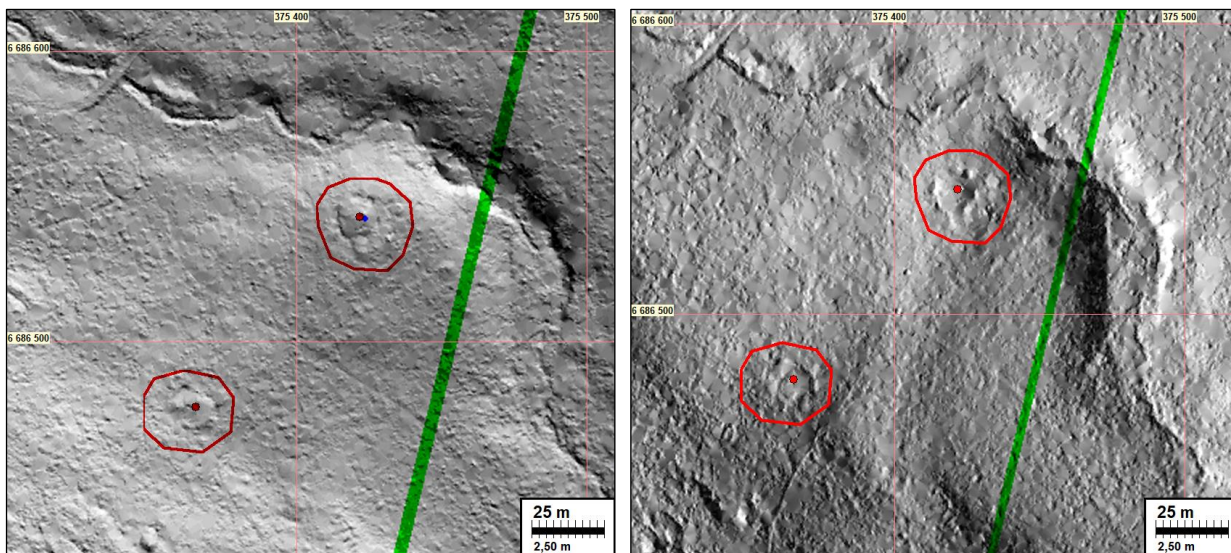
Koordinaatit: N 6686543 E 375422 Z 43

Tutkimukset: Jussila inv. 2024.

Kuvaus: Purolaakson etelärannalla, tasanteella, on hiilimiilun pohja, halkaisija 15 m. Miilu erottuu matalana kumpuna, jota ympäröivät kuopat. Miilun pohjalla on nokimaata ja kekäleitä. Alue kasvaa tiheää lepikkoa ja muuta lehtimetsää. Maaperä on hietaa. Miilun ympärillä on maata kaiveltu ja maakasoja – miilu on ensin peitetty kaivetulla maalla, sitten avattu ja purettu. Ajoitus miilulle voi olla 1800-luku, jolloin hiiliä tehtiin mm. rautaruukeille ja pajoihin, tai 1940-luku, jolloin hiiliä tehtiin häkäpönttöautoille.

Miilu erottuu kumpareena, koilliseen ja länteen.

Miilut laserkeilausaineistosta eri asetuksin laadituissa viistovalovarjosteissa.

2 Espoo Nipertberget 2

MJ-tunnus: uusi
 Status: muinaisjäännös
 Tyyppi: hiilimiilu
 Ajoitus: historiallinen

Koordinaatit: N 6686478 E 375365 Z 45

Tutkimukset: Jussila inv. 2024.

Kuvaus: Niipperinmäen koillisrinteen juurella on hiilimiilu, halkaisija 16 m. Miilu on osin tuulenkaatojen runtelema ja vaikeasti maastossa havaittavissa.

Miilu on kaatuneen puun alla, luoteeseen ja lounaaseen.

3 Espoo Gammelgård Björkbacka

MJ-tunnus: 1000005783
 Status: löytöpaikka (ei suojelukohde)
 Tyyppi: löytö
 Ajoitus: kivikautinen

Koordinaatit: N 6685987 E 375263

oletettu hiekkakuopan paikka mistä löytö ehkä peräisin.
 tarkkuus karkeasti +/-100 m.

Tutkimukset: Huurre inv. 1962. Jussila inv. 2024.

Kuvaus: Huurre 1963:

”Löytynyt maantien sorauksessa sorasta, joka --- oli ajettu Espoon Gammelgårdin kylän hiekkakuopasta. Kuoppa on pienemmän Nipertiin vievän tien varrella ennen kuin tullaan Björkbackaan.” Löytö: KM 10330:1, diar 15.5.1936., vasarakirves.

”Verifikaatissa olevan karttaluonnoksen mukaan on löytöpaikka n. 1 km Vanhaky-län kansakoulusta pohjoisluoteeseen, Röylään I. Rödskoggiin vievän tien itäpuolella, Björkbackan talosta n. 200 m itäkoilliseen. Paikka on länteen viettävää metsäistä rinnettä, tien länsipuolella alkaa peltoaukea. Alue on palstoitettu ja osittain raken-nettu, hiekkakuoppaa ei enää löytynyt. Mahdollisesti kysymyksessä on hautalöytö” (Huurre 1961, suora lainaus).

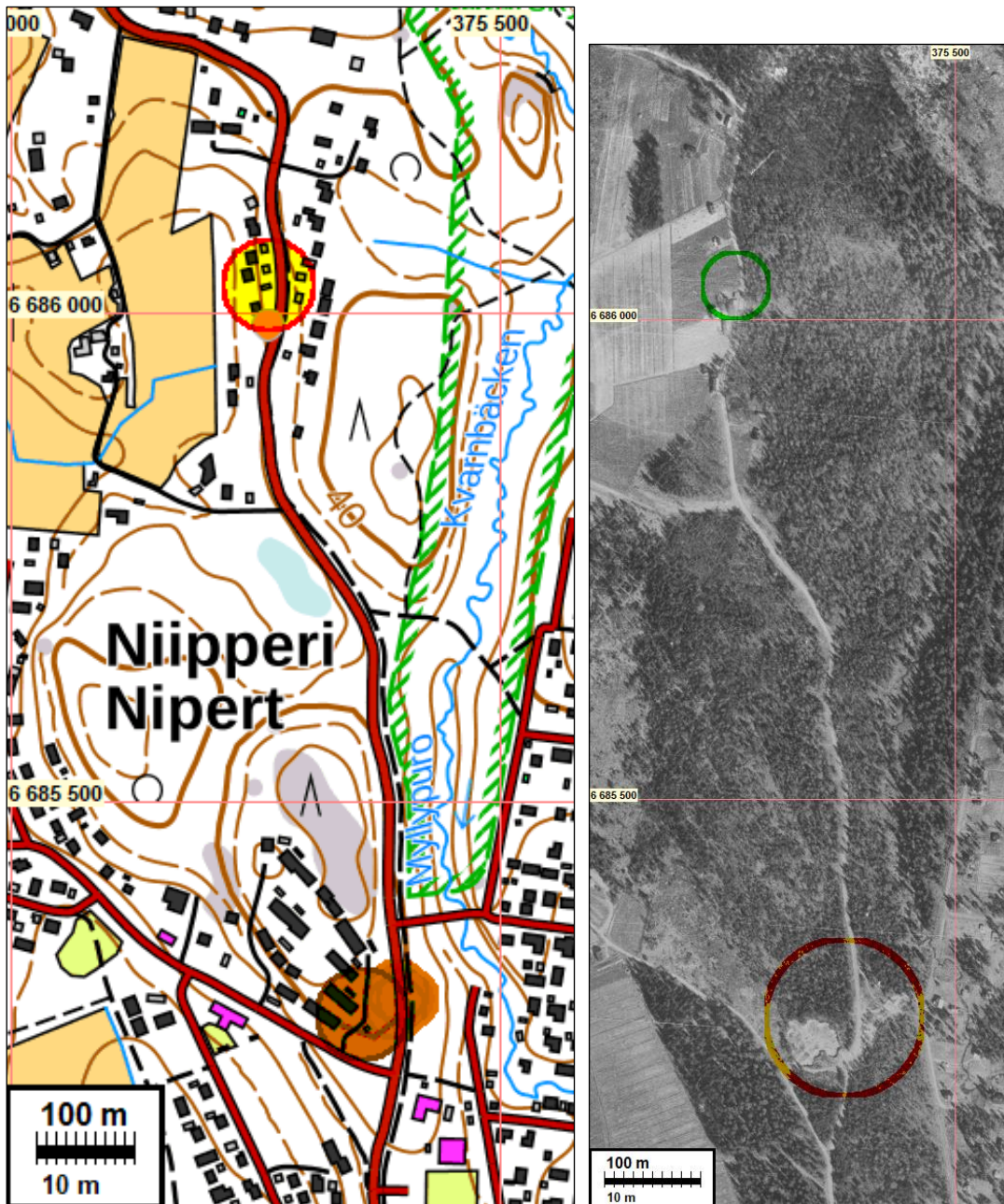
Jussila 2024:

Huurteen oletettaman löytöpaikan alue on Niipperintien varsilta kokonaan rakennet-tua ja omakotitalojen pihamaata. Rakennetun alueen itäpuolella maasto on pohjoi-sempana alavaa ja hienoaaineksista, kosteaa lehtomaista metsää ja etelämpänä korkeampaa, karkeampimaista, mutta kivikkoista. Talojen länsipuolella oleva pelto on savimaata. Vanhoihin karttoihin ei ole merkitty hiekkakuoppaa oletetun löydön lähialueelle, eikä vanhoissa ilmakuvissakaan sellaista erotu. Alue on ollut vielä har-vaan rakennettua Huurteen inventoinnin aikana 1963. Huurre ei hiekkakuoppaa löytänyt. Jos jossain alueella on ollut ennen sitä hiekkakuoppa, on se ollut pienia-lainen, vaatimaton ja tuskin ”kylän hiekkakuoppa”.

Vanhoja hiekanottopaikkoja kaavan alueella on kaksi. Pohjoisempi, Niipperinmäen pohjoisrinteen eteläosassa, on melko jyrkkään rinteeseen kaivettuna merkitty pie-nenä alkavana kuoppana peruskartoille v. 1958 ja 1967 ja se näkyy ilmakuvissa 1960-1972. Eteläisempi on aivan Niipperintien varressa. Sitä ei ole merkitty kar-toille mutta se näkyy laserkeilausaineistossa. Kuoppa on notkelmassa ja sen maanotto vaikuttaa varsin nykyaikaiselta. Näiden melko pienialaisten kuopien maasto ja topografia ei sovellu nuorakeraamiselle asuinpaikalle ja tuskin kalmistol-lekaan.

- I Iso hiekkakuoppa on merkitty v. 1958 – 1967 peruskartoille alueen eteläpuolelle, Niipperintien ja Suopurontien risteyksen pohjoispuolelle. Kuoppa on ollut laaja ja käytössä v. 1950 ilmakuvassa. Kuoppa on alkanut metsittymään v. 1965 ilmaku-vassa. Sen alue on rakennettu 1990-luvun lopussa, eikä kuopasta ole enää jälkiä muualla kuin Niipperintien itäpuolella puron varrella. Tämä vanhan hiekkakuopan alue, soveltuisi mahdolliselle nuorakeraamiselle asuinpaikalle ja kalmistolle parem-minkin kuin oletettu paikka. Kuoppa sopisi mainiosti myös Gammelgårdin kylän vanhaksi hiekanottopaikaksi.

En ole nähnyt verifikaattia, minkä perusteella Huurre on löytöpaikan paikantanut (oletetusti). Voiko sen sijainnin kuvauksessa ja kartassa olla virhettä tai tulkinnan-varaisuutta? Mielestäni on syytä epäillä löytöpaikan olevan tästä oletetusta koh-dasta runsaat 700 m eteläkaakkoon sijainneessa hiekkakuopassa, Myllypuron var-rella.

Huurteen oletettava löytöpaikka pohjoisessa keltaisella ja v. 1950 ilmakuvassa vihreällä. Vanhat hiekka-kuopat etelässä ruskealla.